

В І Д Г У К

офіційного опонента кандидата політичних наук, доцента Кравець Ганни Василівни на дисертаційне дослідження Травлос Тетяни Сергіївни на тему: «Феномен протесту в політичному процесі сучасної України», подане на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Проблематика політичного протесту все частіше привертає увагу дослідників. Актуальність даної теми обумовлена, по-перше, тим, що почастишали використання різних протестних практик у політичному просторі. По-друге, політичні протести реалізуються в нових формах, які залишаються недостатньо дослідженими в теоретичному сенсі. У той же час видається актуальним визначення впливу політичних протестів на розвиток політичної системи та її стабільність.

Але, як вірно зазначає дисертант, незважаючи на високий ступінь дослідженості окремих аспектів протесту, наразі не осмислено співвідношення загальних і особливих механізмів саме управління, не завжди є зрозумілою логіка як протестувальників, так і влади, як і пов'язаних між собою різних чинників, що впливають на протест. Відповідно, неможливо дати прогноз розвитку конкретної конфліктної ситуації, можливості переростання її в протест як в масштабах окремого регіону, так і в масштабах країни. Саме ці питання актуалізували потребу дослідження такого феномена як політичний протест.

Дисертантом концептуалізовано феномен протесту в політичному процесі сучасної України та визначено основні технології управління політичним протестом.

В дисертаційній роботі системно досліджено три найбільш масові акції протесту в Україні (Революція на граніті, Помаранчева Революція, Революція Гідності) та запропоновано авторську концепцію анатомії трьох протестів, за допомогою якої визначено спільні та відмінні риси цих

протестів, що надає можливість надалі в політологічних дослідженнях і в політичній практиці вирізняти дійсний політичний протест від протесту як маніпулятивної технології зі сторони опонентів у відношенні влади.

Аргументовано, що останні політичні протести в Україні найбільш точно можливо інтерпретувати з точки зору теорії рефреймінга. Адже чітко простежувався процес зміни фрейма, що відбувався під впливом зіткнення людини з проблемою або протиріччям колективної властивості, які гостро відчуються і змушують сумніватися в «нормальності» порядку; формування згуртованого колективу активістів, виникнення мережі горизонтальних зв'язків та наявність координаційного центру, що підтримує єдність та активність серед протестуючих; поява нових лідерів, які відповідають вимогам ситуації і отримують авторитет та підтримку знизу;

Заслуговує уваги методологічний інструментарій дослідження.

Системний метод застосований з метою досягнення принципового поєднання в теоретико-пізнавальній основі розуміння ключових понять дослідження – протест, політичний протест, управління політичним протестом, конвенційність та неконвенційність тощо. Використання системного підходу виправдано тим, що політичний протест необхідно розглядати як різновид політичного процесу в суспільстві. За допомогою структурно-функціонального методу розглянута змістовна структура політичного протесту, типологія, а також передумови і принципи його функціонування в політиці. Порівняльний метод використовувався при дослідженні технологій стимулювання та придушення політичних протестів, як в контексті світової практики, так і на прикладі масштабних політичних протестів в Україні. Нормативно-ціннісний підхід дозволив визначити значення політичних протестів для координації управління ними в суспільстві, дати оцінку сучасним політичним протестам з точки зору права на активність, свободи вибору тощо. Технологічний підхід застосовувався при з'ясуванні впливу на політичні процеси в Україні різних компонентів з управління політичними протестами.

Тема та зміст дисертації пов'язані з темами досліджень у межах комплексної науково-дослідної теми кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації Т. С. Травлос мають достатнє теоретичне, методологічне й емпіричне обґрунтування. Це обумовлене великою кількістю проаналізованих здобувачем наукових праць щодо політологічних характеристик протесту та технологій управління ним, апробацією результатів дослідження на науково-практичних конференціях, а також використанням сучасних загальнонаукових та конкретно-наукових методів дослідження, положень загальної теорії реформ, закономірностей, принципів, моделей, підходів політології, наукових напрацювань щодо здійснення реформ у політичній сфері та державному управлінні.

В дисертаційному дослідженні визначено, що функції політичного протесту можуть бути як деструктивного, так і позитивного характеру. До особливостей політичного протесту можна віднести також і те, що вони торкаються інтересів великих соціальних груп, соціальних верств, класів. Політичний протест не завжди організований та інституціональний. Але може мати ціннісний аспект з зазначеною ідеологічною основою. Крім того, ознакою політичного протесту є може бути не стільки рівень активності, публічності або рамки конвенціональної поведінки, скільки наявність негативного посилу у відношенні до політичних інститутів, державної політики або до її окремих аспектів.

На основі критеріїв конвенційності / неконвенційності та рівня активності досліджено традиційні форми політичного протесту (мітинг, бойкот, підписання петицій, захоплення будівель і т. д.). Враховуючи сучасні тенденції в політичній протестній активності, увагу також зосереджено на таких формах політичної активності як флешмоб та перформанс, які останнім часом є поширеними в політичній практиці протестів.

Заслуговує на увагу твердження дисертанта, що взаємодія акторів політичного протесту ведеться за допомогою особливих практик. Причини протесту, хоча і важливі, але в процесі управління є вторинними.

Управління політичним протестом являє собою процес взаємодії акторів цього протесту. У разі управління-стимулювання політичного протесту – це зв'язок між спонсорами і лідерами протесту, лідерами і рядовими учасниками протесту, а також вплив лідерів на основну масу населення.

Вагомим є запропонована автором анатомія кожного і трьох досліджуваних протестів в Україні. Анатомія кожного протесту виглядає наступним чином: сторони конфлікту, територіальні межі конфлікту, часові межі конфлікту, методи боротьби, причини, цілі, міжнародне посередництво, кількість протестуючих, результати. Таким чином автору вдалося здійснити якісний порівняльний аналіз цих протестів, визначити спільне та відмінне в їх динаміці та технологіях управління. Крім того, слід уточнити, що в даному дисертаційному дослідженні не є метою визначення наскільки термінологічно ці події є революцією. Головний акцент спрямований на те, що це – протест, протест масовий, протест високотехнологічний і тому у підрозділі 4.1 визначено його основні передумови та динаміка і наслідки.

Основні положення та результати дослідження викладені у достатній кількості публікацій у наукових фахових виданнях за галуззю політичні науки, відображені у тезах, матеріалах науково-практичних конференцій за міжнародною участю, а також низці публікацій у словниково-довідникових виданнях, де були апробовані визначення базових термінів дослідницької тематики. Опубліковані наукові праці та автореферат дисертаційного дослідження Т. С. Травлос достатньо повно відображають результати проведених наукових досліджень.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Відзначаючи позитивні аспекти дисертаційної роботи, водночас потрібно висловити окремі дискусійні міркування.

1. Аналізуючи першу сучасну теорію революції, запропоновану Пітірімом Сорокіним і наводячи його термінологію («масова дезорганізація поведінки», «масовий вибух», «соціальний землетрус», «бунт», «заколот», «смута», «революції», можливо, варто було б дати деякі пояснення щодо синонімічності цих понять.

2. В процесі дослідження основних суб'єктів протесту варто було б вдатися до теорії Р. Дарендорфа, який, вивчаючи соціальну організацію суспільства на різних рівнях людського спілкування, створив теорію імперативно координованої асоціації. Для неї характерно чіткий розподіл ролей і статусів її учасників. основними рольовими позиціями є позиції, обумовлені диференціацією владних відносин. Це означає, що в будь-якому суспільстві індивіди і групи виконують певні ролі.

3. Досліджуючи протести в Україні, автору доцільно було б розглянути більш детально регіональні особливості протестної поведінки та чітко визначити, чи були присутні етнополітичні фактори протестного поля, такі як політизована етнічність, етнічна мобілізація, локальна міжетнічна напруженість та ін.

4. Погоджуюся з автором, що інформаційні та комунікаційні технології пропонують населенню принципово нові можливості для вираження своєї громадянської позиції, колективної мобілізації, актуалізації проблемного поля соціального протесту і т. д., але вважаю, що слід було б звернути увагу на те, що інформаційні та комунікаційні технології іншої сторони сприяють відчуженню користувачів від реального протестного руху, концентрації на віртуальній взаємодії.

Висловлені міркування мають дискусійний характер, вони суттєво не впливають на зміст дисертації і не знижують її наукової та практичної цінності. Робота виконана на належному теоретико-методологічному рівні, є цілісною та завершеною. Вона відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Тема дисертації є актуальною, її структура є добре продуманою, а матеріал викладений логічно та послідовно. Отримані у роботі наукові результати в сукупності розв'язують важливу наукову проблему, що виявляється в системному дослідженні політичного механізму активізації соціального капіталу.

Основні результати достатньо повно викладені в опублікованих працях здобувача. Висновки до розділів та загальні висновки дисертації є достатньо обґрунтованими, а пропозиції мають практичну значущість. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації та не містить інформації, що не наведена у дисертаційній роботі.

Представлена до захисту дисертаційна робота Травлос Т. С. «Феномен протесту в політичному процесі сучасної України» є самостійним і оригінальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані результати в галузі політичних наук.

Дисертація і автореферат відповідають вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а здобувач Травлос Т. С. заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Навчально-наукового інституту
інформаційних та соціальних технологій
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

Кравець Г. В.

